

„V-fa” jelölése és nevelése

BERNÁTH KÁLMÁN erdőművelési előadó, Parádfürdő

„V-fák” alatt értjük a véghasználatig fenntartandó fákat, melyeket gondos mérlegelés alapján választunk ki és mellmagasságban megjelöljük. Jelölésükre simakérgű törzseken, mintegy 5 cm széles gyűrűt festünk kencével hígított olajfestékkel, durvakérgű törzseken pedig festés helyett „V-fa” jelölő kacorral ugyanolyan széles gyűrűalakú kéregkaparást alkalmazunk.

A kijelölésre általában a tenyészeti idő alkalmas. Ilyenkor lombosak a fák és a fajok, a koronák egyaránt jól felismerhetők, nem fagy meg a festék és a kéz sem fázik a kacoron. Jól használjuk tehát ki a tavaszi és őszi erdősítések közt a napokat, mert a „V-fa” jelölés sok időt igényel és máskor nem foglalkozhatunk vele a kellő körültekintéssel. A munka ütemezése természetesen a gyérítések elvégzésének időpontjától függ. Legelőször elvégezzük az 1958/59. évi vágástervben gyérítésre besorolt állományokban, azután jönnek a következő gazdasági évben esedékes gyérítési területek és így tovább. Mindig a rudas állományoknál kezdjük a jelölést, hogy ezekben a fiatalokorú erdőkben minden körülmények között gondos munkát végezhessünk, mert a „V-fa” jelölés ezekben az állományokban fizetődik ki legjobban.

Van-e különbség „V-fa” és „javafa” között? — Igen, van! A „javafa” alatt jó törzsű és szép koronájú fát értünk. Jó állományban sok javafa van, itt tehát a „V-fa” hálózatban nem fér el mindegyik. Ebben az esetben tehát több a „javafa”, mint a „V-fa”. Rossz állományban viszont fordított a helyzet. A természetes felújítás szempontjából sokszor nem „javafát” is kijelölünk „V-fának”, ha a helyesebb állomány-szerkezet kialakítása céljából azt magiszórára fenntartani érdemes. Ha például egy kocsánytalan tölgyesben elszórtan egészséges, de hibás alakú bükkök, gyertyánok, hársok stb. találhatóak, akkor ezeket „V-fáknak” kell kijelölni magiszórásként, azaz a jobb elegyarány kialakítása céljából. Általában a szép törzsű és jó koronájú fákat, tehát „javafákat” választjuk ki „V-fáknak” és csak a jobb elegyarány kialakítása céljából térünk el ettől a természetes felújítás lehetőségeinek kihasználása érdekében. A „javafák” jelentős értékek az állományban, ezekből választja ki a szakember a legjobbakat „V-fáknak”, hogy következetes és hosszú csiszoló munkával, ragyogó drágaköveket alakítson ki belőlük.

Az érvényben levő Erdőnevelési Utasítás kötelezően előírja a „V-fák” jelölését. Sok szakemberünk ezt még nem a kellő lelkesedéssel hajtja végre, mert helyességéről nincs kellően meggyőződve.

A „V-fa” jelölési kötelezettség felfüggesztését legfeljebb a rossz minőségű sarj erdőkre és a vágásérettségi korhoz közelálló (mintegy 10 év), rossz termőhelyen álló, gyenge erdőkre nézve tartom egyelőre indokoltnak, mert az előbbieknél az úgyszólván egyformán rossz sarj egyedekből alig lehet „V-fát” válogatni, utóbbiaknál pedig hiába jelölünk ki „V-fákat”, mert koruknál fogva már elvesztették koronaszervő képességüket. A „V-fa” jelölés fő célját, a törzs és korona fejlesztését tehát ezeknél az állományoknál már úgy sem tudnók munkánkkal szolgálni. Ilyen elgondolás vezethette az Erdőnevelési Utasítás szerzőjét is akkor, midőn kimondja, hogy „az akác sarj erdőkben „V-fákat” általában nem választunk ki, illetve azokat nem jelöljük meg. Itt a gyérítések általánosságban célozzák a javafák fejlődésének előmozdítását”. Javaslom ezen szakasz érvényének az előbb említett állományokra való kiterjesztését.

Némelyek úgy tartják, hogy a „V-fa” jelöléssel járó sok munka és festékfelhasználás nincs arányban a velejáró haszonnal, mert minden jó szakember lényegében eddig is úgy jelölte ki vágásra a törzseket, hogy előzőleg kiválasztotta egy bizonyos áttekinthető területen a „javafát”, melynek segíteni akart és amelyet a véghasználatig fenn kívánt tartani — ha nem is jelölte meg ezt a kiválasztott „javafát”. Néhány jó szakember valóban így jelölte a vágásait. Sajnos, kevés volt azonban ezeknek a száma és többségben voltak azok, akik nem így jelöltek, sőt a jelölést kényelemszeretből, vagy más okokból nem maguk végezték, hanem kisérgőkre bízta.

A „V-fa” jelölés gondos elvégzése véleményem szerint elengedhetetlenül szükséges alkotó tevékenység erdőgazdálkodásunkban, mert nélküle nem jutunk előbbre a középkorú állományok termelékenységének emelése és a természetes felújítás feltételeinek megteremtése tekintetében. A jelölés megvizsgáztatja a szakembert, mert fel kell ismernie a sokszor lépésről lépésre változó erdőben mindenkor a „V-fának” való fát, ismernie kell a munkába vett állományra vonatkozó adatokat és a távoli célt, amely az erdőtípusnak megfelelően állomány szerkezeti szempontból az illető

termőhelyen elérendő. A vágásjelölők még sok hibát követnek el. Ez érthető, mert a „V-fa“ jelölés új dolog. Okulás céljából vegyük ezeket a hibákat sorra.

Mielőtt egy állományt munkába veszünk, tájékozódni kell az üzemtervben, hogy előhasználati vagy véghasználati területről van-e szó? Gyérítés esetében az állomány képezi a nevelés tárgyát és az esetleges újulatra nem kell tekintettel lenni. A felújító vágásban viszont már nem érdemes „V-fa“ jelöléssel foglalkozni, ott az elkésett dolog és elsősorban az újulattal kell törődni. Nagy hibát követ el az, aki először a vágásjelölést, sőt magát a vágást végzi el és csak azután jelöli meg a visszamaradó fákból a „V-fákat“, úgy okoskodván, hogy így nagyobb az áttekinthetőség. Sokan ugyanezen hibába azért esnek, mert sürgeti őket már a vágás, be akarják állítani a termelőket, s mivel a jelöléssel még nincsenek készen, először vágásra jelölnék. Azért kell a jelölésre alkalmas időt jól kihasználni „V-fa“ jelölésre, hogy ilyesmi elő ne forduljon! Jelöléskor elsőnek is a „V-fa“ hálózatot kell kialakítani igen gondos mérlegelés alapján. Ez lehetőleg állandó, azaz végérvényes jellegű legyen, hogy vele a gazdálkodásunk is állandó célt kapjon. A „V-fák“ alkotják az állomány vázát, alatta és körülötte helyezkednek el a többi fák, s ezek fokozatosan vágásra kerülnek, mert a „V-fát“ fejlődésében akadályozzák.

A csatolt táblázat némi segítséget kíván adni a jelölőknek a hálózat helyes kialakításában. Az Erdőnevelési Utasítás alapján átnéztesen ábrázolja 21 állomány esetében, hogy hektáronként hány darab törzs jelölendő „V-fának“ és ez négyzetes hálózat esetén mily törzstávolságnak felel meg. Tartalmazza a törzskiválasztó gyérítések idejét és azok visszatérési idejét (ismétlését), valamint az egyes állományok vágásérettségi korát. Mindezek az adatok felhasználhatók a jelölésnél, ha valaki munkáját gondolkozva végzi. Az utasításnak megfelelően a perjeűfűzes és siskanadás akácokban és az akác sarjerdőkben „V-fát“ nem jelölünk, ezeknél tehát a táblázat megfelelő vízszintes rovatai üresen maradtak. Mint a táblázat mutatja, az állományok zömében 5—7 m távolságnyra jelöljük egymástól a „V-fákat“. Ez a távolság megfelel a kifejtett fák koronaátmérőjének. Azért jó tudni a munkába vett állomány vágásérettségi korát, illetőleg mutatóját és magának az állománynak korát, hogy számot tudjunk vetni azzal, hogy az adott viszonyok között a kijelölt „V-fa“ milyen koronát tud kifejleszteni. Aki tehát „V-fát“ jelöl, annak tisztában kell lennie a „V-fa“ neveléssel is!

A „V-fa“ kijelölése után következik a *vágásra való jelölés*, melynek során azokat a fákat jelöljük meg, amelyeknek koronái a „V-fák“ koronájába hatolnak, vagy más módon akadályozzák azok kifejlődését. Rendesen az a helyzet, hogy a „V-fa“ több irányban sem tudja megfelelően kialakítani koronáját, mert több szomszédos fa nyomul ágaival növéterébe. Ezekről a versenytársaktól fokozatosan kell a kiválasztott „V-fát“ megszabadítani oly formán, hogy a soron következő gyérítés alkalmával kivágjuk a legveszélyesebbet, a következő gyérítéskor a másodikat és így tovább. Sokszor előfordul, hogy olyan fa kerül ilyen formán vágásra a „V-fa“ mellett, amellyel kapcsolatban előbb még gondolkodtunk, hogy ne azt válasszuk-e „V-fának“? Mivel azonban nem erre a fára esett mégsem kiválasztásunk, most már vágásra kell jelölnünk, mert ez árt legtöbbet a kiválasztott „V-fának“. A jövő évtizedek folyamán bekövetkező gyérítések során arra törekszünk, hogy a „V-fák“ szép bokréta alakú koronát fejlesszenek ki és így a természetes felújításnak biztos alapot szolgáltatassanak. A „V-fa“ jelölésnek épp abban látom jelentőségét, hogy a kiválasztott fákat évtizedeken át egyéni nevelésben részesítve, a viszonylag legszebb törzsfán alakítjuk ki a szép, bokréta alakú koronát. Nagyobb asszimiláló felülettel, nagyobb gyökérhálózat és jobb törzsfajlódás jár együtt. Ugyanakkor megteremtjük egy jó és a termőhelyet egyenletesen borító magyszóró hálózat alapját is.

A természetes felújítás évtizedeken át folytatott jó gazdálkodást kíván. A huszas évek óta sok üzemterv előírta a tarvágással egybekötött mesterséges felújításról a természetes felújításra való áttérést, de a kezelő személyzet nem mindenütt tudott e tekintetben kellő eredményt felmutatni, mert különféle okoknál fogva nem tudta megindítani és évtizedeken át folytatni a belterjes gazdálkodást. Amikor tehát egyes szakemberek sokalják a „V-fa“ jelölésre fordított pénzt és fáradságot, vegyék figyelembe, hogy új Erdőnevelési Utasításunk a „V-fa“ jelöléssel olyan fegyvert adott az erdészet kezébe, amivel a termelőtevékenység emelésén kívül a természetes felújítás sikeréért is harcolhatunk az eddiginél sokkal eredményesebben.

A kijelölt „V-fa“ további nevelésére tehát nagy gondot fordítsunk! A kerületvezetőnek figyelemmel kell kísérni a „V-fák“ fejlődését és ha úgy találja, hogy a gyérítés megismétlésére van szükség, azt javasolnia kell. A „V-fák“ kellő fejlődése érdekében rendszeren felsőszintes beavatkozásra van szükség, amivel fokozatosan egy-egy versenytársától fosztjuk meg kiválasztott „V-fáinkat“. Ezek kivágása által

„V” fák jelölése

Sorszám	Hivatkozás az „Erdőnevelési Utasítás” fejezetére	A kijelölt törzsek száma 1 ha-on, db																		Az állomány vágásrett-ségi kora	Törzs kiválasztó gyérités			
		70	80	90	100	110	120	130	140	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600		ideje	ism.		
		A törzsek távolsága m																			év			
Az erdőtípus megnevezése																								
1.	2, 12	Síkvidéki tölgyesek											0	0	0	0	0					8—100	21—40	5
2.	2, 22	Síkvidéki akácok : a) magról, turb. és almos											0	0								30	11—15	5
3.		cigányzabos											0	0								30	11—15	5
4.		fedélrozsnyokos												0	0							30	11—15	5
5.		perj. és siskan.																				30	—	—
6.		b) sarjról																				25	8—12	4
7.	2, 312	Nemes nyárasok : a) üde ártéri talajon	0	0																		40	11—15	2—3
8.		b) nem vízöntéses talajon			0	0																30	11—15	2—3
9.		c) jó homoktalajon					0	0														30	11—15	2—3
10.	2, 322	Hazai nyárasok : a) üde talajon				0																40	11—15	2—3
11.		b) száraz talajon								0												30	11—15	2—3
12.	2, 42	Síkvidéki fenyvesek														0	0					50	15—30	5
13.	2, 52	Síkvidéki egeresek										0	0									40—50	15—25	5—6
14.	3, 12	Domb és hegyvidéki tölgyesek magról											0	0	0	0	0					80—100	21—40	4—8
15.		sarjról															0	0	0	0	0	50—70	11—20	4
16.	3, 22	Bükkösök											0	0	0							80—100	21—40	4—5
17.	3, 32	Erdei fenyvesek : a) Gy, B-kel elegyesen			0	0	0	0	0	0												70—80	18—35	4
18.		b) cserjeszinttel									0	0										60—70	18—35	6
19.		c) elegyetlenül											0	0								50—60	20—40	3
20.	3, 42	Lúcosok											0	0	0	0	0					50—60	20—35	5—6
21.		Jegenyefenyvesek										0	0	0	0							50—60	20—35	5—6

átmenetileg a záródás is megszakad. Épp ezért nem lehet egy gyérités alkalmával több komoly versenytársától is megszabadítani a „V-fát“, mert akkor túl sok fény jut be az állományba. A felsőszint megbontása — különösen böhöncösödésre hajlamos versenytárs kivétele alkalmával — sokszor még egyetlen egy fa kivágásával is tetemes lehet, és a keletkezett hézag ellensúlyozására a második koronaszintbe szorult életképes, elnyomott anyag kimélése mindenkor nagyon szükséges. Második koronaszint nélkül nem fogunk tudni, fényigényes fafajból, vagy fafajokból álló erdőt nevelni, mert a kellő talajvédelem és talajjavítás, valamint törzsárnnyalás nincs biztosítva. Főképpen az életképes, elnyomott egyedekből (B. Gy. juharok, hársak, ba Be, ma Be, vadgyümölcsök stb.) összetevődő második koronaszintnek köszönhetjük, hogy termőhelyünk nem romlik, nem pusztul. A „V-fák“ nagyobb százaléka a tenyésztési kívánt fényigényes fő fajokból kerül ki, de ezek is jobban fejlődnek a második koronaszint segítségével nemcsak azért, mert egyenesebben és ágtisztábban nevelhetők, hanem főképp azért, mert karbantartott és javított talajból megfelelő vízellátottság mellett több vízben és tápanyagban részesülnek.

Arra kell tehát törekedni, hogy a jövőben *elegyes állományok* létesüljenek, ezért a fő faj mellett az alárendelt kísérő fajok közül is kell „V-fákat“ kijelölni, az erdőtípus jellegének megfelelően. Nálunk a Mátrában például túlnyomóak az elegyetlen tölgy állományok. Sok helyen meg lehet állapítani azonban, hogy tulajdonképpen bükkös-gyertyános kocsánytalantölgyes, vagy gyertyános kocsánytalantölgyes erdőtípusba tartozik az illető elegyetlen tölgyes, csak a kísérőfákat a tölgy mellől kipusztították, vagy azok — főképp a bükk — esetleg maguktól is kipusztultak, mert jó gazdálkodással nem biztosították számukra a természetes felújulás feltételeit.

Ez esetben feltétlenül helyesen járunk el, ha az elszórtan még jelenlevő bükk és gyertyán egyedeket még az esetben is kijelöljük „V-fának“, ha hibás alakúak — de egyébként egészségesek! Amennyiben ezek az elegyfák a második koronaszintbe szorultak, igyekszünk őket mint „V-fákat“ megsegíteni a további gyéritések folyamán és felemelni őket a felsőszintbe. Erre persze csak akkor van remény, ha a „V-fa“ jelölés az állomány fiatal korában (lehetőleg a rudas fejlődési szakasz elején) történik meg. A kocsánytalan tölgyesek, cseres tölgyesek, luzulás és mészkedvelő tölgyesek erdőtípusaiban viszont hasonló kíméletet kell biztosítani az ott esetleg feltalálható kísérő fák (mJ, kJ, ba Be, Vk, Nyi, rNy, Gy stb.), és amennyiben egészségesek, magiszórásuk biztosítása érdekében „V-fáknak“ is ki kell azokat jelölni.

A gyéritések idejének megválasztásánál meg szokta tévesztetni a kezelőt az a jelenség, hogy *sok fa törzse fattyúhajításokkal van tele!* Úgy vélik, hogy ez azért van, mert túlsok fény jut az erdőbe! Ez nagyjából így is van, de figyeljék meg jól és sok esetben rá fognak jönni: e gallyasodást az idézi elő, hogy az illető fa nem tudta megfelelő bokréta szerűen kifejleszteni koronáját a szomszédos fák elnyomása következtében. Ez a jelenség az erdőnevelés szempontjából nagy figyelmet érdemel! Összefoglalva az elmondottakat, a gyéritési törzsjelölések főszabályai a következők:

1. A munkába vett, egy-két szobanagyságú területen gondos mérlegelés alapján először a „V-fákat“ jelöljük ki.
2. Azután jelöljük vágásra — rendszeren felsőszintes gyéritéssel — azokat a fákat, amelyek a „V-fák“ fejlődését leginkább akadályozzák.
3. Az esetleg keletkezett hézagok ellensúlyozására meghagyjuk az életképes, elnyomott anyagból álló második koronaszintet.

Befejezésül még egyszer hangsúlyozom a „V-fa“ jelölés fontosságát. Meggyőződésem, hogy leginkább kényelemszeretettől és tudatlanságból ellenzik azt egyesek. Ha lelkesen fogunk az elkövetkező években e szép munkával foglalkozni, annak nemcsak a gazdasági életben lesz meg az eredménye, hanem szakmánk tekintélyének emelése szempontjából is, mert még a laikusok is — akik eddig azt hitték, hogy a fák maguktól nőnek — felfigyelnek rá. A „V-fa“ jelölés és nevelés munkaigényes feladat, de nélküle korszerű erdőgazdálkodás nem lehetséges. Ez visz cél és állandóság az állománynevelésbe. Alkalmas munka arranéve, hogy egy hivatásának élő kerületvezető rányomja szaktudásának bélyegét az általa kezelt állományokra.

